

СТАНІСЛАВ СТАНІСЛАВОВИЧ МАЛЮТА (23.03.1938–08.12.2022)

8 грудня 2022 р. на 85 році життя помер **Станіслав Станіславович Малюта** — відомий учений-біолог, один з провідних генетиків України, член-кореспондент НАН України, доктор біологічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу молекулярної генетики Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, лауреат Державної премії України, активний член Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова з часу його заснування.

З ім'ям С. С. Малюти пов'язані пріоритетні дослідження мутагенної дії вірусів і нуклеїнових кислот, трансгенозу та супутніх питань, структурно-функціональної організації генів і генетичних систем, розроблення і впровадження молекулярно-біологічних тест-систем. Він зробив вагомий внесок у відновлення української генетики, розгромленої в період «лисенківщини», і розв'язання низки проблем загальної і молекулярної генетики.

Народився С. С. Малюта 23 лютого 1938 р. у селі Ковалівка Ярмолинецького району Хмельницької області. Після закінчення в 1960 р. Української сільськогосподарської академії (нині — Національний університет біоресурсів і природокористування України) працював на Первомайській дослідно-селекційній станції (Краснодарський край, Росія), де вперше в СРСР виявив форми цукрового буряку з цитоплазматичною чоловічою стерильністю. У 1961 р. вступив до аспірантури Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР (нині — Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України) за спеціальністю «генетика» до щойно створеного відділу генетики, який очолював член-кореспондент АН УРСР, лауреат Ленінської премії В. П. Зосимович. Потім працював під керівництвом професора С. М. Гершензона в Інституті мікробіології і вірусології АН УРСР, а з 1968 р. — у Секторі молекулярної біології та генетики, який у 1973 р. було реорганізовано в Інститут молекулярної біології і генетики АН УРСР (ІМБГ). Тут він пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до завідувача відділу молекулярної генетики (з 1978 р.), який він очолював понад двадцять років поспіль. У 1970 р. С. С. Малюта захистив кандидатську дисертацію, а в 1986 р. — докторську за спеціальністю «генетика». 2000 року його обрано членом-кореспондентом НАН України за спеціальністю «генетика мікроорганізмів». У 2002–2003 рр. працював заступником директора з наукової роботи ІМБГ НАН України. Кілька років він був заступником академіка-секретаря Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України.

Наукова діяльність професора Станіслава Малюти охоплювала широке коло проблем. Його роботи з вивчення мутагенної дії вірусів здобули міжнародне визнання, за ці дослідження його в 1998 р. у складі колективу авторів на чолі з С. М. Гершензоном удостоєно Державної премії України в галузі науки і техніки. У 1970–80-х рр. дослідження С. С. Малюти були спрямовані на розв'язання проблеми перенесення чужинної генетичної інформації. Дані, які він отримав спільно з колегами, свідчать про те, що клітини рослин і ссавців можуть поглинати чужинні віруси (бактеріофаги) і ДНК. Послідовності поглинутих ДНК зберігаються в клітинах протягом багатьох клітинних поколінь; поглинуті гени здатні експресуватися в нових умовах; генно інженерні маніпуляції супроводжуються різноманітними цитогенетичними і генетичними ефектами.

Також С. С. Малюта довів, що структурні гени, які кодують біосинтез лізину у *B. subtilis*, локалізовані на хромосомі в єдиному кластері. Пізніше під керівництвом С. С. Малюти було започатковано новий науковий напрям — «молекулярна онкогематологія». Нині цей напрям динамічно розвивається його учнями.

Станіслав Малюта був активним громадським діячем. Його обирали членом Міжвідомчої ради з біотехнології при Кабінеті Міністрів України, був членом Науково-видавничої ради при Президії НАН України, протягом шести каденцій був членом експертної ради Вищої атестаційної комісії України, входив до складу президії та обирався віце-президентом Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова та Українського біохімічного товариства, був членом двох спеціалізованих учених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій, членом редколегій наукових журналів «Biopolymers and Cell», «Цитологія і генетика», «Український біохімічний журнал», «Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів» та «Studia Biologica».

З 1987 р. Станіслав Станіславович працював за сумісництвом на посаді професора, а в 1989–1992 рр. — завідувача кафедри генетики та фізіології рослин і біотехнології Національного аграрного університету (нині НУБІП). У 1996–2002 рр. викладав у Національному університеті «Києво-Могилянська академія». Йому присвоєно звання «Відмінник освіти України». Під його керівництвом професора Малюти підготовлено дві докторські та 16 кандидатських дисертацій. Його учні — вже відомі вчені, що працюють у різних країнах. С. С. Малюта був талановитим, високодосвідченим ученим, він завжди щедро

ділився своїми знаннями і творчими задумами з колегами та учнями.

У творчому доробку професора Станіслава Малюти понад 300 наукових робіт, серед яких монографія, 4 книги та науково-методичні посібники, 2 авторських свідоцтва на винаходи. Результати його досліджень представлено на десятках міжнародних наукових конгресів, з'їздів, конференцій та симпозіумів. За заслуги в розвитку генетики Станіслава Станіславовича відзначено медаллю ім. М. І. Вавилова. Його удостоєно кількох почесних державних та відомчих відзнак.

Пройдений професором Станіславом Малютою шлях не був гладким, життя не балувало його, проте Станіслав Станіславович стійко переносив усі труднощі, завжди залишався добропорядною і чуйною людиною, не боявся братися за вирішення найскладніших проблем. Вивчаючи наукові здобутки попередників, він зазвичай висував свою оригінальну обґрунтовану концепцію, яка майже завжди означала крок уперед. Всі, хто його знав, кому пощастило спілкуватися з ним і працювати поряд, любили й поважали його.

Колеги, друзі, та учні Станіслава Станіславовича Малюти глибоко сумують з приводу його смерті. Наукова спільнота й освітяни України, колеги та численні друзі зберігатимуть пам'ять про Станіслава Станіславовича Малюту — талановитого вченого, блискучого педагога й передаватимуть спогади про нього прийдешнім поколінням.

*Президія Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова
Колектив Інституту молекулярної біології і генетики НАН України*